

Refleksion over de biskoppelige rapporter om liturgi og ritualer

Indre Missions hovedbestyrelse har forholdt sig til de tre biskoppelige rapporter om hhv. ”Folkekirken liturgi” (2018), ”Gudstjenesten” (2019) og ”Dåb og nadver” (2019). Vi har allerede i efteråret udarbejdet materiale og opmuntret IM’s venner og mange andre til at blande sig i debatten.

Vi anser deltagelse i søndagens gudstjeneste som vigtig for alle kristne, og dermed er det også vigtigt, hvordan liturgi og ritualer udformes, fordi indholdet i de enkelte led i søndagens gudstjeneste er af stor betydning for troen.

Der er i hovedbestyrelsen ligesom blandt IM’s venner forskellige opfattelser af, hvordan en god gudstjeneste skal forme sig i praksis. Det følgende er en fælles refleksion, hvor vi mener, at noget er afgørende at værne om, mens andet er til udfordring og inspiration i den fortsatte samtale og debat.

Folkekirken liturgi – om autorisation og frihed

Det er ikke mange årtier siden, at folkekirken sidst fik en ny gudstjenesteliturgi. Vi er af den opfattelse, at der ikke bør ske større ændringer, men alene nænsomme tilpasninger af højmesseliturgien og ritualerne.

Siden autorisationen af højmesseordningen i 1992 har der fundet forandringer sted – også uden biskoppelig godkendelse, hvoraf noget bestemt har beriget gudstjenestens liv positivt. Samtidig vurderer vi, at det aktuelle ønske om større frihed hos flere præster og menighedsråd i væsentlig grad hænger sammen med teologisk lærepluralisme i forhold til folkekirken bekendelsesgrundlag samt er et udtryk for den generelle individualisering, der præger samtiden.

Vi vil anbefale, at en liturgisk tilpasning kan rumme elementer af mere frihed, variationsmuligheder, sproglig fornyelse, men med en klar sammenhæng til og tydeliggørelse af kirkens evangelisk-lutherske grundlag. Liturgi og ritualer er noget af det fælles i folkekirken læremæssige rummelighed og er dét, som på flere måder skaber sammenhæng mellem folkekirken menigheder. Det må vi ikke sætte over styr.

Vi deler den opfattelse, at ”genkendelighed” ikke er et teologisk kriterium og kan opfattes som et liturgisk diffust begreb. Samtidig er den liturgiske form og helhedsindtrykket af at fejre gudstjeneste udtryk for noget anderledes i samfundet og noget kendetegnende for en evangelisk-luthersk gudstjeneste. Det må vi ikke sætte over styr hverken i frihedens eller modernitetens navn.

Det udelukker ikke, at der kan være et lokalt præg, hvor præst og menighed finder en fælles vej inden for nogle klare rammer, hvor gudstjenestens sprog og skikkelse ikke skygger for selve gudstjenestens (for)mål og rette indhold i samklang med kirkens grundlag.

I det lys vil vi pege på en eller anden bearbejdet udgave af ”model 3”. Folkekirken skal ikke have flere højmesseliturgier eller flere ritualer for dåb og nadver. Der bør ikke udarbejdes et teologisk grundlagsdokument, som det har været foreslået, men den øgede grad af liturgisk frihed og variationsmuligheder for præster og menigheder kan understøttes af vejledninger, der er udarbejdet af en nedsat liturgikommission. En sådan kommission kan varetage denne opgave en fastsat tid uden at være et ad hoc udvalg eller medføre dannelse af et liturgisk råd/værksted/center, som vil kunne medføre en ensartet og centraliseret opfattelse af ”korrekt liturgi og liturgisk praksis” i folkekirken.

Gudstjenestens liturgi og liv

En vis fasthed i højmesseliturgien udelukker ikke, at der kan være frihed i gudstjenesteformer/-liturgier i folkekirken. I de sidste to-tre årtier har andre gudstjenesteformer ved siden af højmassen været en platform for fornyelse og frihed, hvor det har været muligt at tilpasse gudstjenesten efter et særligt tema, sigte eller segment. Så længe det er tydeligt, at det er en gudstjeneste – og at den fejres i samklang med kirkens evangelisk-lutherske grundlag, bakker vi op om, at præster og menigheder kan have en stor grad af frihed inden for en udstukket ramme.

Når det gælder højmassen, er den autoriserede liturgi (1992) fortsat et godt udgangspunkt for gudstjenestefejringen. En nænsom tilpasning vil kunne rumme frihed til formulering af visse led, fx velkomsthilsen, ligesom der er frihed til formulering af kirkebønnen. Det vil også kunne rumme mulighed for flere variationsmuligheder – herunder inddragelse af godkendte tillæg – af visse led, fx kollektbønner, ligesom det allerede er tilfældet med Fadervor. Det bør være muligt at udarbejde en ramme for, hvad der kan ændres og besluttes lokalt af præst og menighed i fællesskab, og hvad der skal godkendes af biskoppen, såfremt det afviger fra det autoriserede.

En sproglig opdatering af højmesseordningen kan nogle steder være et rigtigt skridt for forståelsen, men ændringer vil også ofte indebære ændring af teologien og den liturgiske betydning. Derfor skal det ske varsomt. Vi forstår hensigten med at nå nutidens mennesker med en forståelig og vedkommende liturgi, men det må ikke blive det styrende princip. Vores generation har måske mere behov for at blive ført ind i gudstjenestens liv for at opdage den rigdom, som liturgien rummer. Der er noget slidstærkt over en forholdsvis fast liturgi, som tidligere generationer også har fejret gudstjeneste ud fra.

Dåben

Vi finder det afgørende, at folkekirken kun har ét dåbsritual, og at det er forankret i kirkens evangelisk-lutherske grundlag. Som udgangspunkt ønsker vi at bibeholde det autoriserede dåbsritual (1992) uden flere autoriserede variationsmuligheder i tekst- og bønnevalg, men hvor mindre tilpasninger kan overvejes – eksempelvis:

- at dåbskollekten fastholdes som autoriseret, men med en sproglig tilpasning af ord som "åsyn", "samfund", "hisset". Vi foreslår, at ordlyden "din menighed" – som blev ændret fra 1912 til 1992 ritualen – revideres til den oprindelige ordlyd "din *troende* menighed";
- at det angives, at trosbekendelsen kan ske med fuld tilspørgsel eller forkortet, såfremt den er bekendt af menigheden forud;
- at det tydeligere kommer til at fremgå under forældre- og faddertiltale, at den døbte nu er med i menigheden og kaldet til at leve som en kristen (efterfølgelsesperspektivet) – jf. rapporten side 53-54. I dåbssamtalen forud for dåbshandlingen er det oplagt at uddybe oplæringsaspektet, som er knyttet til dåben, men det er også vigtigt ved selve dåben at få understreget netop oplæringen til opmuntring og ansvarliggørelse. Det gælder både ift. forældrene og ift. fadderne. Man kan overveje at formulere flere forslag til, hvordan dette kan varetages.

Vi finder det vigtigt, at dåbsritualet udtrykker en evangelisk-luthersk teologi i tydelig samklang med forklaringen til dåben i Luthers lille Katekismus og de relevante artikler i Den augsburgske Bekendelse (især art. 9 samt 2, 4-8, 13).

Vi genkender den udfoldelse af Luthers syn på dåb og tro, som rapporten rummer (side 24-28). Hvis en fornyet tilgang til luthersk syndsteologi (sml. side 30) får indflydelse på formuleringer i et nyt dåbsritual, vil det også rumme en ny dåbsteologi. Det får ikke alene betydning for opfattelsen af begrebet "synd", men også for sammenhængen mellem dåb og synd, frelse og fortabelse samt en forskydning til en mere udpræget skabesteologisk tolkning af dåben på bekostning af det kristologiske indhold.

I rapporten opridses fire nutidige problemfelter vedr. forståelsen af dåben (side 18): 1) dåben som nødvendig til frelse; 2) arvesynd som baggrund for dåben; 3) spørgsmålet om, hvad det betyder, at man som det autoriserede dåbsritual siger bliver "Guds barn" i dåben; 4) forholdet mellem dåb og tro, herunder barne-/ voksendåb og dåbens sammenhæng med det efterfølgende liv.

For at gøre en klassisk luthersk teologi i disse forhold forståelig ud fra moderne menneskelige erfaringer, spiller dåbssamtalen en afgørende rolle. Fremfor at ændre på teologien eller tømme ritualen for sit lutherske indhold mener vi, det er muligt at formidle, hvorfor dåben er nødvendig til frelse, og fastholde læren om arvesynd. Dåben er mere end blot et velsignelsesritual eller et overgangsritual, men et indvielsesritual; derfor ændres et menneskes status ved dåben til at kunne kaldes et Guds barn. Der sker en genfødsel, nyskabelse og indgang til et liv i Guds rige ved dåben. Dåben er en gave – ikke en bekræftelse på en allerede givet tilstand.

Vi vil pege på, at der er en afgørende forskel på at drøfte de ovenfor nævnte problemfelter teologisk - endda give rum for, hvad en præst måtte prædike/undervise herom, og så at ændre grundlæggende på dåbsritualet (eller tilføje flere ritualer), der ikke afspejler en klassisk luthersk dåbsteologi. En sproglig opdatering af det autoriserede ritual må altså ikke blive anledning til at indflette forskellige dåbsteologier inden for én og samme dåb(s teologi) (sml. side 54).

Nadveren

"Det er væsentligt, at nadveren er bundet til traditionen, og den bliver betragtet som et særligt, helligt måltid, idet man ser den som et festmåltid med Kristus" (side 105). Vi tilslutter os den beskrivelse af nadveren. Kristus er både værten, der inviterer, og ham, som giver os sig selv. Vi får del i "festen" ved at deltage i den

– og må forvente, at festen sker på værtens præmisser og med det indhold, som han har knyttet til festen (løfter, tilgivelse, m.v.). Nadveren er netop langt mere et festmåltid end et bodsmåltid eller for den sags skyld et symbolsk mindemåltid. Kristus kommer til os med sit sande legeme og blod under brødets og vinens skikkelse (jf. Luthers forklaring i Den Lille Katekismus om nadveren).

I luthersk nadverteologi er det væsentligt at understrege *gave*-aspektet og Kristi reale nærvær (jf. side 79-81). I lyset af nyere nadverliturgier/-teologier mener vi, det er vigtigt, at man forholder sig luthersk til *offer*-aspektet, så læren om syndsforladelse ved Kristi selvhengivelse og stedfortrædende offer tydeligt fremgår (side 80; sml. side 113-114). Offerterminologien skal netop understrege dette og ikke formidle en lære om tilfredshed eller have en vægtlægning på menneskets situation eller forskydes til at handle om mellem menneskelige relationer.

Ønsket om ny(e) nadverritual(er) deler vi ikke, hvis det handler om at indføre et liturgisk sprog, som har til hensigt at imødekomme det moderne menneske, men som i sit indhold utydeliggør, hvad nadver er og giver. Vi tilslutter os de overordnede opmærksomhedspunkter, der er nævnt om at fejre nadver (side 112): "Dels skal nadveren kunne forstås, kendes og genkendes inden for den evangelisk-lutherske bekendelse. Dels skal man være opmærksom på, at sproglige ændringer ikke er teologisk neutrale. ... Man kan derfor komme til at ændre teologien, hvis man ændrer på det, man siger og gør i liturgien. Tilsvarende vil naturligvis et ønske om ændring af teologien afspejles i ændringer i det, man siger og gør."

At forstå nadveren og dens liturgiske budskab handler måske knapt så meget om sproglig fornyelse eller nye ritualer, men om vane, velkendthed og fortrolighed. Det "nye" kunne snarere handle om at få formidlet nadverens budskab på et forståeligt dansk, vejlede i og opmuntre til deltagelse.

I udgangspunktet anbefaler vi at bevare de nugældende nadverritualer i senest autoriseret gudstjenesteordning (side 92) og med de variationsmuligheder, som er givet. Derudover kan det overvejes, om man bør give præst og menighed større frihed i enkelte dele inden for rammen af et vejledningsdokument, så de autoriserede led vil være: nadverbøn (en række fastformulerede til valgfri brug), Fadervor, indstiftelsesord, uddeling med uddelingsord, bortsendelsesord og/eller fredsønske (evt. slutningskollekt).

Reformatorisk set er nadveren for døpte, og det syn må stadig være rettesnoeren for at forvalte nadveren (sml. side 108f). Så kan man overveje måder, man som præst og menighed kan agere for at blive oplevet som imødekommende og inkluderende.

Indre Missions hovedbestyrelse, januarmødet 2020